

Integracja wiekowa

Termin stosowany w gerontologii społecznej w przynajmniej dwóch znaczeniach. W ujęciu wąskim - przyjętym głównie w literaturze anglojęzycznej - integracja wiekowa odnosi się do takiej struktury ról społecznych w różnorodnych instytucjach, która umożliwia istnienie różnic, ale nie są one ściśle zależne od struktury wieku, tj. tego, czy ktoś jest osobą młodą, w wieku środkowym, czy też w wieku starszym (Phillips i współprac., 2010). Chodzi tutaj w szczególności o instytucje edukacyjne, ekonomiczne, polityczne, religijne i czasu wolnego, w których osoby z odmiennych grup wieku i generacji odgrywają rozmaite role i zajmują różne pozycje. Integracja wiekowa opiera się na założeniu, że dostęp do instytucji, możliwości wyjścia z niej i dostęp do produktów (ang. *outputs*), zrealizowanych w rzeczywistości usług i wypłaconych świadczeń oraz rezultatów (ang. *outcomes*), efektów zrealizowanych usług i świadczeń, np. zmniejszenie ubóstwa, poprawa stanu zdrowia, działalności tych instytucji, jest równy dla wszystkich bez względu na wiek (ilustr. 1). W tym ujęciu integracja wiekowa stanowi przeciwieństwo segregacji wiekowej, terminu, który opisuje bariery związane z normami społecznymi i normami wiekowymi, dotyczącymi akceptowalnych ról i związków poszczególnych grup wieku z instytucjami (np. ograniczenie możliwości edukacji, pracy, odpoczynku w pewnych miejscach; społeczne oczekiwanie ograniczenia interakcji do osób w tym samym wieku, np. w domach pomocy społecznej lub społecznościach emerytalnych. Tak rozumiana koncepcja integracji wiekowej, jako idealnego typu struktury społecznej, została wprowadzona do literatury przez M. W. Riley i Johna Winchelle Riley'a (1908-2002) celem sformułowania odpowiedzi na problem „opóźnienia strukturalnego” (ang. *structural lag*). Opóźnienie strukturalne zostało wcześniej opisane przez M.W. Riley (1988) jako niedostosowanie powolnych zmian struktur społecznych do szybkiego procesu starzenia się ludności o coraz lepszym stanie zdrowia i wzrastającej długości życia. Opóźnienie to widać szczególnie w niedostosowaniu ról i szans życiowych ludzi na wszystkich etapach życia. Opóźnienie to związane jest z tendencją do utrzymywania segregacji wiekowej głównie w formie instytucji i osobistych oczekiwań wspierających podział etapów biegu życia na edukację w okresie młodości, pracę w wieku średnim i emeryturę w okresie starości. W praktyce wspieranie integracji wiekowej poprzez ograniczanie lub usuwanie formalnych i nieformalnych barier związanych z wiekiem ma za zadanie wspieranie integracji różnych grup wieku i pokoleń oraz wykonywanie czynności dotychczas wykonywanych na kolejnych etapach życia w dowolnym wieku. W szerszym ujęciu - przyjętym głównie w literaturze polskojęzycznej -

A. Klimczuk, *Integracja wiekowa (Age Integration)*, [in:] A.A. Zych (ed.), *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności (The Encyclopedia of Old Age, Ageing, and Disability)*, Tom II, Thesaurus Silesiae, Katowice 2017, pp. 71–73.

integracja wiekowa to pojęcie odnoszące się do sytuacji, polityki lub procesu społecznego, który stymuluje interakcje pomiędzy osobami z różnych grup wieku (Zych, 2010). Celem takich działań, jak np. zapewnienie bliskości fizycznej, rozwijanie wspólnych zainteresowań, projekty międzypokoleniowe czy edukacja międzypokoleniowa, jest wyeliminowanie lub przynajmniej ograniczenie barier związanych z wiekiem. Tym samym integracja wiekowa ma sprzyjać pozytywnym postawom przedstawicieli poszczególnych pokoleń wobec innych pokoleń, np. osób młodszych wobec osób starszych, co ma np. prowadzić do ograniczenia dyskryminacji z powodu wieku, wykluczenia społecznego i wykluczenia cyfrowego osób starszych.

Pojęcie integracja wiekowa jest też niekiedy zamiennie stosowane z określeniem integracja międzypokoleniowa. Wówczas uwaga jest zwrócona na próby scalania, łączenia w jedność jednostek i grup z odmiennych pokoleń, co ma prowadzić do podnoszenia poziomu więzi i solidarności międzypokoleniowej (Szukalski, 2010; Klimczuk, 2010). Przeciwnością integracji wiekowej jest dezintegracja, dostrzegana przede wszystkim w wymiarze normatywnym. Jej przyczynami są m.in. brak informacji i łączności między członkami grup wieku i pokoleń, ich wysoka mobilność społeczna, heterogeniczność grup oraz konflikty ról społecznych. Integracja międzypokoleniowa stanowi odpowiedź na wszelkiego rodzaju przejawy konfliktu (dystansu, przepaści) międzypokoleniowego, w szczególności rozumianego jako spory wokół dystrybucji zasobów społecznych i w skali makro konflikty związane z uczestnictwem w instytucjach państwa dobrobytu (Lüscher i współprac., 2015). Związane z takim podejściem różnorodne projekty międzypokoleniowe są przede wszystkim ukierunkowane na: wzrost świadomości współzależności pokoleń, dookreślanie więzi międzypokoleniowej, uwzględnianie w podejmowanych wyborach konsekwencji dla osób i grup z innych pokoleń. W mniej lub bardziej wprost wyrażany i uświadamiany sposób projekty takie mają na celu kształtowanie reguł międzypokoleniowych transferów różnorodnych zasobów (np. w ramach systemu zabezpieczenia społecznego) oraz kształtu umowy międzypokoleniowej.

Należy zauważyć, że pojęcie integracji wiekowej jest także bezpośrednio związane z szerszą koncepcją integracji społecznej, której synonimy to spójność, koordynacja funkcji systemu, adaptacyjność ludzi do wartości, norm, instytucji i sposobów komunikacji w danym systemie (Klimczuk, 2010). Integracja wiekowa odnosi się zatem zawsze do stanu idealnego, docelowego, w którym stosunki między jednostkami i grupami w różnym wieku są pełne harmonii, pozwalają na samorealizację i podmiotowe działania przy wysokim poziomie zaspokojenia potrzeb materialnych. Przeciwnością tak rozumianej integracji wiekowej jest

A. Klimczuk, *Integracja wiekowa (Age Integration)*, [in:] A.A. Zych (ed.), *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności (The Encyclopedia of Old Age, Ageing, and Disability)*, Tom II, Thesaurus Silesiae, Katowice 2017, pp. 71–73.

integracja systemowa szeroko omawiana w pracach niemieckich socjologów, takich jak: Niklas Luhmann (1927-1998) i Jurgen Habermas. Podczas gdy integracja wiekowa to procesy kształtowane oddolnie w interakcjach i stosunkach społecznych oraz relacjach między różnymi grupami wieku i pokoleniami, integracja systemowa obejmuje procesy sterowane odgórnie, zewnątrznie przez siły administracyjne i gospodarcze oparte głównie na wymianie pieniężnej i działaniach instrumentalnych. Integracja systemowa jest zatem przejawem kalkulacji i racjonalizacji w stosunkach między przedstawicielami różnych grup wieku i pokoleń, gdyż nie dotyczy wartości, norm i porozumień zapośredniczonych przez świadomość ludzi. W takim ujęciu integracja wiekowa opiera się na budowie i wykorzystaniu sieci [społecznej i wsparcia społecznego] oraz kapitału społecznego [ludzi starszych], zaś integracja systemowa na kapitale ekonomicznym (np. mniej lub bardziej uświadamiane przekonanie, że kontakty z przedstawicielami innych pokoleń na rynku pracy są opłacalne w krótszej lub dłuższej perspektywie czasowej).

W literaturze integracja wiekowa bywa też rozumiana jako współpraca międzypokoleniowa (wzajemne i wspólne działania pokoleń na rzecz dobra wspólnego), która występuje w czterech podstawowych formach: normatywnej, funkcjonalnej, komunikatywnej i kulturalnej (Chabior, 2012). Integracja normatywna odnosi się do stanu i stopnia, w jakim systemy wartości wyznawane przez członków grupy oraz ich zachowania są zgodne z normami obowiązującymi w danej grupie. Integracja kulturalna dotyczy stanu zgodności między standardami i wzorami kulturowymi (np. w zakresie zachowań konsumpcyjnych [osób starszych], spędzania czasu wolnego, stylu życia) w danej grupie a wzorami alternatywnymi, np. w subkulturach. Integracja funkcjonalna to stan i stopień zgodności ról pełnionych przez członków grupy oraz funkcji i zadań realizowanych przez instytucje grupowe z rolami i funkcjami im przypisywanymi (np. wzajemna wymiana świadczeń i usług, podział pracy). Wreszcie integracja komunikacyjna dotyczy rodzajów i stopnia intensywności stosunków i kontaktów społecznych między przedstawicielami grup czy pokoleń. Ponadto wyróżnić można dwie kolejne formy integracji: gospodarczą i polityczną (Klimczuk, 2010). Integracja międzypokoleniowa w wymiarze gospodarczym dotyczy zdolności wytwórczych do zaspokojenia potrzeb materialnych i poziomu bezpieczeństwa socjalnego na poziomie adekwatnym do możliwości. Zaś integracja w wymiarze politycznym odnosi się do zdolności instytucji do rozwiązywania, tłumienia, regulowania i centralizacji konfliktów politycznych w oparciu o konstytucyjne regulacje prawne.

Ponadto wszystkie te wymiary integracji (jak również dezintegracji i segregacji) można

A. Klimczuk, *Integracja wiekowa (Age Integration)*, [in:] A.A. Zych (ed.), *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności (The Encyclopedia of Old Age, Ageing, and Disability)*, Tom II, Thesaurus Silesiae, Katowice 2017, pp. 71–73.

analizować ze względu na ich przejawy na poszczególnych poziomach społeczeństwa (por. de Jong Gierveld, Hagestad, 2006, Klimczuk, 2010). Integracja wiekowa może zatem być przedmiotem badań na poziomie makrostruktur (np. instytucje państwa, naród, klasy i warstwy społeczne), mezostruktur (np. społeczności lokalne, partie polityczne, organizacje pozarządowe, korporacje zawodowe) i mikrostruktur (np. rodziny i inne małe grupy, kręgi towarzyskie i wspólnoty).

Wśród rozwiązań sprzyjających integracji wiekowej w literaturze wskazuje się m.in. zwiększanie elastyczności wyborów jednostek w odniesieniu do czasu poświęcanego na pracę, edukację i odpoczynek; przełamywanie tradycyjnych podziałów dotyczących norm i akceptowanych ról w pracy i edukacji, dzielenie zadań i odpowiedzialności w tych sferach między różne grupy wieku; łączenie pracy w domu z życiem rodzinnym i spędzaniem czasu wolnego; sprzyjanie przemianie wartości od rywalizacji gospodarczej i osiągnięć w kierunku wysokiej jakości relacji społecznych, działalności na rzecz dobra wspólnego i samorealizacji; kształtowanie nowatorskich i produktywnych ról dla przedstawicieli wszystkich pokoleń; tworzenie warunków do płynnych, nieobarczonych dyskryminacją przejść między typowymi zadaniami rozwojowymi na kolejnych etapach życia, np. edukacją i pracą, pracą i emeryturą (M. W. Riley, J. W. Riley, 1994 a, 2000, Best, 1980, Rehn, 1977).

Andrzej Klimczuk

B: Best, 1980; Chabior, 2012; de Jong Gierveld, Hagestad, 2006; Klimczuk, 2010; Lüscher i współprac., 2015; Phillips, Ajrouch, Hillcoat-Nalletamby, 2010; Rehn, 1977; M. W. Riley, 1988; M. W. Riley, J. W. Riley, 1994a, 1994 b, 2000; Szukalski, 2010; Zych, 2010.

N: <https://raquelmaiapedroso...>

O: grupy wieku, segregacja wiekowa, stratyfikacja wiekowa, uwarstwienie wiekowe, warstwy wiekowe, właściwości wiekowe, zróżnicowanie wiekowe.

TK: ang. *age integration*, fr. *intégration des divers groupes d'âges*, hiszp. *integración de los diversos grupos de edades*, niem. *Altersintegration*, ros. *возрастная интеграция*.

Bibliografia

Best F., *Flexible life scheduling: Breaking the education-work-retirement lockstep*. New York: Praeger, 1980.

A. Klimczuk, *Integracja wiekowa (Age Integration)*, [in:] A.A. Zych (ed.), *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności (The Encyclopedia of Old Age, Ageing, and Disability)*, Tom II, Thesaurus Silesiae, Katowice 2017, pp. 71–73.

Chabior A., *Integracja pokoleń ujęcie teoretyczne*. w: M. Komorska (red.), *Seniorzy dla młodości – młodość dla seniorów: Seniorzy i młodzi we wspólnej przestrzeni społecznej*. Lublin: Reg. Ośrodek Polityki Społ. / Wyd. UMCS, 2012.

de Jong Gierveld J., Hagestad G. O., *Perspectives on the integration of older men and women*. "Research on Aging" 2006, vol. 28 [6].

Klimczuk A., *Bariery i perspektywy integracji międzypokoleniowej we współczesnej Polsce*. w: D. Kałuża, P. Szukalski (red.), *Jakość życia seniorów w XXI wieku z perspektywy polityki społecznej*. Łódź: Wyd. Biblioteka, 2010.

Lüscher K. i współprac., *Generationen, Generationenbeziehungen, Generationenpolitik. Ein mehrsprachiges Kompendium / Pokolenia, relacje międzypokoleniowe, polityka relacji międzypokoleniowych. Wielojęzyczne kompendium*. Konstanz: Universität Konstanz / Generationes International Network for the Study of Intergenerational Issues, 2015.

Phillips J., Ajrouch K.J., Hillcoat-Nalletamby S., *Key concepts in social gerontology*. Los Angeles: Sage Publ., 2010.

Rehn G., *Towards a society of free choice*. w: J. J. Wiatr, R. Rose (red.), *Comparing public policies*. Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1977.

Riley M. W., *The aging society: Problems and prospects*. "Proceedings of the American Philosophical Society" 1988 [132].

Riley M. W., Riley J. W., *Age integration and the lives of older people*, "The Gerontologist" 1994 a, vol. 34 [1].

Riley M. W., Riley J. W., *Structural lag: Past and future*. w: M. W. Riley, R. L. Kahn, A. Foner (eds.), *Age and structural lag: Society's failure to provide meaningful opportunities in work, family, and leisure*. New York: J. Wiley, 1994 b.

Riley M. W., Riley J. W., *Age integration: Conceptual and historical background*. "The Gerontologist" 2000, vol. 40 [3].

Szukalski P., *Czym jest solidarność międzypokoleniowa?*, w: D. Kałuża, P. Szukalski (red.), *Jakość życia seniorów w XXI wieku z perspektywy polityki społecznej*. Łódź: Wyd. Biblioteka, 2010.

Zych A. A. *Leksykon gerontologii*. Wyd. 2. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2010.